

Скопје, 19 март 2023 година

Димка Митева

ЛЕКСЕМИ ОД ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК ВО РАСКАЗОТ „ЧЕВЛИ“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ¹

Извадок од речникот: Германизми
во македонскиот јазик (во обработка)

авторитет м. [герм.: *Autorität* според лат. власт, волја, значење] – (социол.) (мн. нема) *ојшѝојризнаѝо* влијание, уґлед на личносѝи или *ојшѝесѝвени* орґанизации врз одделни луґе, социјални ґрупи или *целоѝо ојшѝесѝиво*; важносѝ, влијание *шѝо јроизлеґува од уґледој*; ...не можеа да го закрепат во мои очи неговиот авторитет така, како оваа согласност... (Чевли, 52)

атмосферски *јрио*. [според герм. *Atmosphäre*] *шѝо се однесува на аѝмосфера, шѝо е во врска со аѝмосферата* (на самиоѝ воздух, на *времеѝо*); *временски*; ...водот „Елен“ се движеше по свое наоґање – кога сакаше и каде сакаше, само ако дозволуваат атмосферските услови. (Чевли, 49)

иницијал м. [герм.: *Initial*] – *јочейна буква на име како јојшѝис*; овде: *голема јочейна буква на ѝексѝ во книґа*; Во првиот број на листот ...беше напечатена оваа максима со негови иницијали: „Солидните темели на нашата културна заедница се само позитивните принципи на Христовата етика, а неразоримата платина на врвот на нејзиниот громобран е само јакиот морален карактер на нејзините слободни синови“. (Чевли, 53)

интернат м. [герм.: *Internat*] – *ученички дом; јансион*; Распустот се сврши и јас се вратив во интернатот. (Чевли, 60)

интернатски *јрио*. *шѝо се однесува на инѝернаѝ*; ...настапуваше период на бескрајно чалкање на крпењача низ големиот интернатски двор. (Чевли, 50); Инаку, управата гледаше да го задоволи интернатскиот народ повеќе со својата демократичност отколку со прибавување на земни блага. (Чевли, 49)

интуиција ж. [герм.: Intuition] – **1.** (во идеалистичката филозофија) мистична способност за ирационално познавање без помош на научен опит и на логички заклучоци. **2.** умение да проникнува во работите; с и н.: проникливост, уметност, видовитост, визионерство, Штом го сретнав Банета, некаква остра интуиција, иако не можев да бидам сигурен, ми потскажа да го прашам: „А вие така – ми ги подметнавте твоите стари чевли!“ (Чевли, 60)

колона ж. [од герм.: Kolonne или од итал. colonna] – голема поворка луѓе, превозни средства што одат еден по друг или поинаку; с и н.: врвлица, врволица; Сега ми идеше по малце криво и незгодно поради сите оние зловни шеги за сметка на водникот, што баш јас често си ги позволявав, кога се точкаше водот во колона. (Чевли, 52); Често гледаш во тие пролетни дни – излегува малата колона од интернатската врата, свива покрај градските гробишта и за малку ете ја во слободниот простор на полето. (Чевли, 49)

курзив м. [герм.: Kursiv, франц.] – (во печатарството) стил наведнат и заоблени печатарски букви, слични на ракописните.

курзивен -вна приод. ракописен; Во свеста ми се јавуваше руменолуката глава на воспитачот, сè така самоуверено исправена пред мојот поглед, под знакот на онаа курзивна максима од гимназискиот лист, – а мене сурово ми се свиваше тупаницата и ми се чинеше дека стискам во неа нож. (Чевли, 61)

курзивно прил. ракописно; Во првиот број на листот при дното на уводната страница, под линија, како што е тоа уобичаено во некои медицински лексикони за народ, беше курзивно напечатена оваа максима со некои иницијали... (Чевли, 53)

литерарен -рна приод. Вид. **литературен**; Тој беше во гимназијата одговорен по работата на литерарната дружина и надзирател на ученичкиот лист „Полет“ што излегуваше повремено на два табака. (Чевли, 53; Песната беше неочеку-

вано добро, дури восторжено, примена од критиците во литерарната дружина... (Чевли, 54)

литератор м. [рус. литератор од герм. Literator од лат.] – *специјалист по литература. 2. писател.*

литературен -рна приод. [од герм. им. Litteratura] – *што се однесува на литературата.*

матура ж. [герм.: Matura по лат.] – *испит што се полага по завршувањето на средното образование; испит на зрелост; ...францускиот го запоставив, и таа беше првата причина што поопосле, на матура, бев еден од ретките што се определени да полагаат немски јазик. (Чевли, 55)*

момент м. [герм.: Moment, франц. од лат] – *миг, мигновеност; Јас немав време да ја почувствувам во моментот сета гордост од ова признание... (Чевли, 54); Јас не бев приготвен за вакви моменти, порано немав потреба од вакво мислење. (Чевли, 51); Тој избор на пуцач на пенали... стануваше во моменти на обесно настроение... (Чевли, 50)*

моментен -тна приод. – *што се јавува во моментот; ...само малку ја нарушив правилноста, поради расејаност или поради каква било моментна пречка... (Чевли, 50)*

музеј -еи м. [герм.: Museum од лат.-грч.] – *...би очекувал од неа (од наставницата) – да ми рече пред целиот клас: „Ти треба да ги пратиш овие чевли в музеј“. (Чевли, 56)*

немски приод. – *што се однесува на Немците; Во почетокот на летното полугодие ни дојде нова наставница по немски јазик, млада, тукушто завршила. (Чевли, 55)*

принцип м. [герм.: Prinzip според лат.] – 1. *најважно, суштествено начело на одделна наука, теорија и сл. 2. (обично во мн.) раководно начело во живојот; син.: погледи, убедувања, сфаќања, разбирања; Во првиот број на листот ...беше напечатена оваа максима со негови иницијали: „Солидните темели на нашата културна заедница се само позитивните принципи на Христовата етика, а неразоримата платина на врвот на нејзиниот громобран е само јакиот морален карактер на нејзините слободни синови“. (Чевли, 53)*

проблем м. [герм.: Problem, франц.-лат.] – *ошшиес-швено прашање шшо е предмет на решавање; ...општиот наш парталав изглед покажуваше дека пред интернатската управа стои за решавање еден комплексен проблем на преоблекување и преобување, во кои моите чевли се вклопуваа само како ситна подробност... (Чевли, 48)*

проектира свр.,несвр. [герм.: projektieren] – *работи, изработи проект; овде: (прен.) замисли; Каква ќе биде таа моја проектирана вистинска љубов, не можев да си претставам, или сосем сматно си претставував... (Чевли, 57)*

сцена ж. [герм.: Szene од лат.-грч.] – (прен.) *настан, гледиште, шешир; овде: скандал; Банета... сигурно си помислуваше дека ќе биде непријатно да се откачува поинаку од мене, ако ми текне да правам сцена. (Чевли, 60)*

техника ж. [герм.: Technik, и во франц. според грч.] – *начин, постапка, вештина при вршење на определено дејство; Така, на пример, ги запознавав со онаа техника на прстите што си ја бев изработил за владеење со десниот чевел. (Чевли, 51)*

фантазира свр.,несвр. [герм.: fantasieren од грч. си вообрази, си образува] – овде: фантазирања: *мечтаења; Погледнувајќи го понекогаш, Марко го преживуваше истото она чувство на безобидна потсмешливост со која ги примаше неговите вљубени фантазирања. Пак е Марко во улогата на благ изобличител на неговите занеси, сега само малку поопипливо ги разголува. (Чевли, 5 / Лозје 1955)*

флуид м. [герм.: Fluid, франц. од лат.] – **1.** (хем.) *ошши назив за течностите и гасовите шшо се излучуваат. 2.* (книж., прен.) *невидлива, неодредена сила шшо се излучува од телото на човека или предмет и се шири, продира насекаде; Како што често пареата во зимски воз допира само до првиот вагон, така и оној волев флуид на нашиот предводник го опфаќа само првиот скаут зад него, Грнецот, кој има навик да ја ниша во одот целата горна половина на телото како да колва зрна со долгиот шилест нос. (Чевли, 49)*

цименто *ср.* [герм.: Zement од лат.] ц е м е н т *м.* – *сив ѓрав ѓроизведен од исѓечен варовник, ѓлина и гр. ѓримеси, којѓѓѓо измешан со вода и ѓесок има својсѓво да се сѓврдувува (се користи во ѓрадежниѓѓвоѓѓо);* Имав навик, веќе тврдо закоренет во мене, – одејќи по тротоарот, секогаш со десната нога да попаѓам на линиите со кои е испресечено цементото. (Чевли, 50)

Го користевме изданието: Блаже Конески, Лозје. Избрани дела во седум книги. (Второ дополнето јубилејно издание). Книга трета. Издавачи: Култура, Македонска книга, Мисла, Наша книга. Скопје 1981. Расказот „Чевли“, стр. 47–61.

СКРАТЕНИЦИ ВО ТЕКСТОТ

ѓерм. – германски

ѓрч. – грчки

ж. – именка од женски род

им. – именка

иѓѓал. – италијански

лаѓѓ. – латински

лаѓѓ.-ѓрч. – латинско-грчки

м. – именка од машки род

несвр. – *ѓлаѓол од несвршен вид*

ѓрид. – придавка

ѓрил. – прилог

рус. – руски

свр. – глагол од свршен вид

свр.,несвр. – глагол од свршен и несвршен вид

ср. – именка од среден род

франц. – француски

франц.-лаѓѓ. – француско-латински

хем. – хемиски

ЛИТЕРАТУРА ВО ВРСКА СО ТУГАТА ЛЕКСИКА

Вујаклија, М. 1972. (у редакцији Д-р Ристића, Светомира и Д-р Алексића, Радомира). *Лексикон сѝраних речи и израза*. Просвета, Београд.

Габеров, И. 2001. *Речник на чуждиѝе думи в бѝлѝарски*. (С приложнија). Трето издание. GABEROFF.

Гацов, Димитрија 1971. *Германски заемки во македонскиоѝ јазик*. Македонски јазик Год. XXII. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, стр. 117–125.

Димитровски, Т., Корубин, Б., Стаматоски, Т. 1961. (редактор Конески, Б.), *Речник на македонскиоѝ јазик со крискохрвайски ѝолкувања*. Том I (А–Н), Скопје.

Митева, Д. 2002. *Германизми во македонскиоѝ јазик*. Реферат поднесен на Македонско-германската научна средба. Охрид, август 2000 година, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“. Приватно издание (на авторот). Скопје, 8 XI 2002, стр. 1–11.

Митева, Д. (Во ракопис.) *Современ ѝолковен речник на македонскиоѝ јазик*. Том I (А–Г).

Митева, Д. 2003. *Современ ѝолковен речник на македонскиоѝ јазик*, том II, Д–Ж. Правоговорен, синонимен, фразеолошки, информативен. (Издание на авторката) Скопје.

Митева Д. 2023. *Германизмите во стихозбирката на Катица Кулавова – „Кога ми гореше под нозете“*. [Извадок од Речникот: Германизмите во македонскиот јазик (во обработка)]. Зборник во чест на акад. Митко Маѝунков по повод 80 години од раѓањето. Веб-страница: dimkamiteva.mk Скопје, 19 март 2023 година, 10 стр.

Миќуновиќ, Љ. 1995. *Современ лексикон на сѝрански зборови и изрази*. (Превод: Борис Благоески. Редактор: Александар Џукески). Наша книга, Скопје.

Филипова-Байрова, М., Бояѝиев, С., Машалова, Ел., Костов, К. 1982. (Одговорен редактор: Ст. Илчев) *Речник на*

чуждиѣ думи в бълѣарския език. Българска академия на науките. Институт за български език. Издателство на българската академия на науките, София.

Шехалић, С. (приређивач), Малешевић Ж., Живојиновић Пр., Тулум, И., Ненадовић, Д. (сарадници) 2001. *Лексикон страних речи. – архаизми, локализми, неолоѣизми* – II издање. ЈРЈ, Земун.

Domović, Ž., Anić, Š., Klaić, N. 2001. *Rječnik stranih riječi (Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze)*. Evro, Beograd.

Klaić, B. 1974. (Priredio i dopunio Klaić, Željko), *Veliki rječnik stranih riječi izraza i kratica*. Zora, Zagreb.

Dr Ristić, S., Kangrga, J. 1963. *Enciklopedijski nemačko-srpskohrvatski rečnik I*. Prosveta, Beograd.

Dr Ristić, S., Kangrga, J. 1963. *Enciklopedijski nemačko-srpskohrvatski rečnik II*. Prosveta, Beograd.

Продолжува работата врз германизмите во македонскиот јазик.